

ITÄSUOMALAISTEN KANSAIN
RUNOUDESTA.

KIRJOITTI

H. PAASONEN.

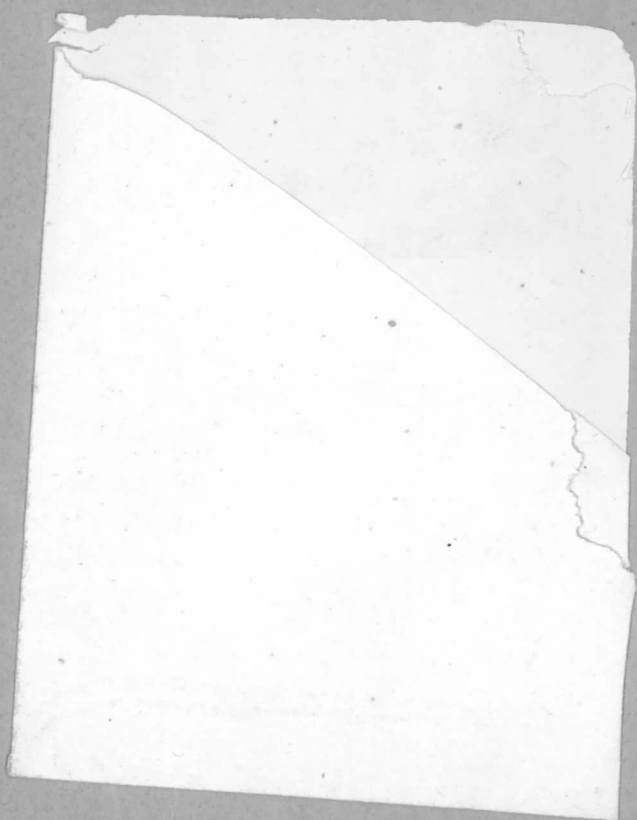

(Ylipainos 1897 vuoden Valvojasta.)

HELSINGISSÄ,
SUOMAL. KIRJALLIS. SEURAN KIRJAPAINON OSAKEYHTIÖ,
1897.

omnibus
Jm
16.07.2888

II 5578K

ITÄSUOMALAISTEN KANSAIN

RUNOUDESTA.

KIRJOITTI

H. PAASONEN.

(Ylipainos 1897 vuoden Valvojasta.)

HELSINGISSÄ,
SUOMAL. KIRJALLIS. SEURAN KIRJAPAINON OSAKEYHTIÖ,
1897.

1973 г.

1992 г.

№5578к

БИБЛИО ЕКА
Н-Ф филиала
АН СССР

Itäsuomalaisen kansain runoudesta.

Kun suomalaisen kansanhengen jaloimmat tuotteet, kansamme vanhat runot, tulivat tunnetuiksi ja julkaistuksi, ei viipynyt kauan, ennenkuin jo tutkimus otti selvittääkseen niiden syntyä ja alkuperää. Luonnollista oli, että huomio silloin kääntyi läheisempien ja kaukaisempien heimolaistemme runouteen. Jo M. A. Castrén luuli löytäneensä selvän yhtäläisyyden muutamien Kalevalan osien ja ostjakkien, jopa suomalais-ugrilaisen ryhmän ulkopuolella olevien samojeedien, Siperian tataarien ynnä muiden Aasian kansojen laulujen, tarujen ja tapojen välillä, jonka johdosta hän katsoi välttämättömäksi taipua siihen mielipiteeseen, että Kalevalan runot suuremmaksi tai vähemmäksi osaksi ovat Suomen kansan ja sen heimolaisten ikivanhaa yhteisperua. Vielä Julius Krohnikin, kansanrunoutemme etevin tutkija, arvelee tämän Castrénin mielipiteen, kohtuullisesti rajoitettuna, pitävän paikkansa. Kalevalassa on osia, hän sanoo (Suomal. Kirjallisuuden Historia s. 351), joiden ei ankarinkaan tutkimus voi kieltää olevan suomalais-ugrialaisten, jopa uraali-altailaistenkin yhteistä omaisuutta. Aivan viime aikoina on kuitenkin tätä mielipidettä ruvettu suuresti epäilemään ja sen perusteita kovasti järkähytty. Niin on etevä vehäläinen kansanrunouden-tutkija Vesselovskij todistanut, että suomalaisilla, mordvalaisilla, tsheremisseillä, votjakeilla ja voguuleilla ynnä Altain tataareilla, jopa mongoolinsukuisilla burjateillakin tavattava luomistaru *) on kotoisin Bulgariasta ja kirjallista alkuperää, että se kuuluu niihin legendoihin, joita eräs 10:nnellä vuosisadalla

---

*) Mordvalaisilla, joilta Melnikov sen kertoo, puheenalainen taru ei näytä olevan kovinkaan levinnyt. Eräs moksha-mordvalainen kielimestarini tosin tiesi kuulleensa semmoisen, mutta vakuutti kivenkovaan, ettei taru ole mordvalaisten, vaan „stolovertsien“ oma.

syntynyt Bogomilin lahkokunta muodosti raamatun kertomuksista ja jotka tämän uskonnollisen liikkeen mukana siirtyivät Venäjälle, missä etenkin n. s. staroverstit, vanhauskoiset niitä omistivat ja levittivät yli koko laajan valtakunnan.*) Vesselovskijn mielipiteeseen luomistarusta yhtyy Kaarle Krohn 1894 vuoden Valvojaan (s. 311) painetussa kirjoituksessa, suomalaiselta kannalta sitä vielä tarkemmin perustellen, ja katsoo yleensä toivon yhteisien tarujen löytämisestä käyvän yhä horjuvammaksi, niin suomalais-ugrilaisella kuin indoeurooppalaisellakin alalla. Vielä jyrkempiä mielipiteitä lausuu samaan suuntaan italialainen Comparetti tunnetussa Kalevala-teoksessaan.

Suomalaisen runomuodon synnystä ovat tutkijain mielipiteet jo alusta alkaen olleet hyvin eriävät. Unkarilainen Hunfalv ensiksiy muodon puolesta tarkemmin vertaili suomalaista runoa kaukaisempien heimokansojemme, vogueulien ynnä ostjakkien ja unkarilaisten lauluihin, johtuen siihen päätökseen, että suomalaisen runon kaunistuskeinot, alkusointu ja kerto ovat suomalais-ugrilaisen hengen ikivanhaa luomaa. Asiasta syntyi Kielettäressä väittely Hunfalvyn ja Ahlqvistin välillä; viimeksimainittu silloin, niinkuin myöhemminkin, oli sitä mieltä, että suomalaiset olivat lainanneet alkusoinnun skandinaaveilta, jota vastaan kerto hänenkin mielestään oli vanhaa suomalaista alkuperää. Ahlqvistin mukaan suomalaisilla ei ollut säännöllistä runoutta ennen heidän tulemistaan Itämeren ja Vianan maihin, eikä täälläkään ennen skandinaavialaista vaikutusta muuta kuin jonkinlaisia resitatiivin kaltaisia loihtulukuja. Itäsuomalaisten kansain laulujen eli »loilujen» hän ei katsonut ansaitsevan runon nimeä. Niinpä lausuu hän kirjassaan »Unter Wogulen und Ostjaken»: »Yhtä paljon kuin sisällyksen köyhyys haittaa ostjakkien lauluja muodon vaillinaisuus. Kun niiltä puuttuu sekä runomitta ja rytmi että myös loppu- ja alkusointu, voi niitä muotoon nähden enintään verrata siihen runon ja proosan väliseen epämuotoon, jota muutamissa

*) Unkarilaiseen „Ethnographia“ nimiseen aikakauskirjaan v. 1896 (s. 196) painetussa kirjoituksessa „Világteremtési mondák a bolgár néphagyományban“ (Bulgarian kansain luomistarut) arvelee A. Strausz, että Bogomilin lahkokunta on omistanut luomistarunsa bulgarien muinaisuskonnosta, jonka he toivat mukanaan alkuperäisestä kotimaastaan, ja että siis — vastoin Vesselovskijn mielipidettä — uraali-altailaisten kansain luomistarut olisi vanhaa yhteistä omaisuutta. Ei Strauszkaan silti oletta sille uraali-altailaista alkujuurta, vaan pitää sitä assyrialais-iraanilaisen kulttuurin luomana. — Vesselovskijn tutkimukset näyttävät kirjoittajalle olevan tuntemattomat, ainakaan hän ei niitä mainitse.

Kalevalan
muotoon
Ahlqvistin
»Köyhyys»
»Tulemistaan»
»Robaajat»

musikaalisissa sepityksissä sanotaan resitatiiviksi. Ugrilaisten laulu ei kuitenkaan ole köyhempää ja vaillinaisempaa kuin muittenkaan itäsuomalaisten kansojen, sillä ne vähälukuiset katkelmat, mitä näiltä kansanlaulun nimellä on kirjaan pantu, ovat yhtä hengettömiä ja kömpelöitä kokeita kuin ostjakkien resitatiivit». Myöhemmin, saatuansa käsiinsä erään Kasanissa v. 1882 julkaistun kokoelman ersa-mordvalaisia lauluja, Ahlqvist jossakin määrin muutti mielipidettään, mitä tämän mordvalaisheimon runouteen tulee, myöntäen että muutamissa lauluissa tavataan varsinainen runomitta, jonka perustuksena tavallisesti on puolestaneljättä trokeesta kokoonpantua säe (kts. Suomalais-ugril. seuran Aikakausk. VIII, s. 25—27); mitään alkuyhteyttä tämän ja suomalaisen runomitan välillä hän ei kumminkaan oletanut.

Samoin Comparetti joka viimeksi on käsitellyt kysymystä suomalaisen runomuodon synnystä, jyrkästi erottaa sen itäsuomalaisten kansain laulujen vaillinaisista muodoista. Alkusoinnun suhteen hän kyllä hylkää Ahlqvistin arvelun, että se olisi laina skandinaavialaisesta runoudesta, mutta katsoo tämän runon kaunistimen syntyneeksi vasta sen jälkeen kuin suomalaiset olivat eronneet itäisistä heimolaisistaan.

Seikkaperäisimmin on O. Donner muodon puolesta vertaillut meidän runoamme kaukaisempien heimokansojen lauluihin »Lappalaisia lauluja» nimisessä kirjoituksessa 1876 vuoden Suomi-kirjassa. Alkusointua hän luulee löytäneensä paitsi lappalaisilta myöskin mordvalaisilta, ja kertoa samoin näiltä kansoilta ynnä lisäksi syrjääneiltä. Itse suomalaisen runomitan alkumuodon arvelee Donner myös ilmestyvän näiden kansojen lauluissa, niin horjuvaisia kuin ne suomalaiseen runoon verraten metriltään ovatkin.

Vaikka siis, kuten edellisestä näkyy, heimokansojemme runoudesta tieteellisessä kirjallisuudessa useinkin on ollut puhetta, ei siitä kuitenkaan ole olemassa oikeastaan mitään yhtenäistä esitystä. Tämän runouden tuotteet ovat julkaistut eri aikoina ja eri maissa, enimmäkseen saksan-, unkarin- ja venäjänkielisillä käännöksillä varustettuina. Näin ollen ne luonnollisesti ovat muille paitsi varsinaisille tutkimuksen harrastajille jääneet jotenkin tuntemattomiksi. Suuri osa niistä on ilmestynyt aivan viime vuosina eikä siis ole ollut edellä mainittujen tutkijain käytettävänä; sitä paitsi on Suomalais-ugrilaisen seuran hallussa melkoiset määrät vielä julkaisematta olevaa mordvalaista kansanrunoutta, jota tämän kirjoittaja on saattanut

käyttää hyväkseen. Siitä yleiskatsauksesta, jonka seuraavassa luomme itäisten heimolaisiemme lauluihin, voimme sen vuoksi toivoa saavamme myös jonkun verran lisäselvitystä tuohon hämääjän kysymykseen suomalaisen runon synnystä ja alkuperästä.

Kaikkein vähimmin tunnettu on meistä kauimpana asuvain kielheimolaistemme ostjakkien runous. Olemme äsken lukeneet Ahlqvistin ankaran arvostelun siitä, ja myöntää täytyy, että ne neljä hänen itsensä julkaisemaa lyyrillistä laulunpahaista, joille se arvostelu pääasiallisesti perustui, todellakaan eivät parempaa ansaitse. Mutta ostjakkien runouteen kokonaisuudessaan siitäkin vähästä päättäen, mitä sitä nyt tunnemme, se ei sovellu. Tosiasia on, että ostjakeilla on varsin merkillistä ja huomiota ansaitsevaa eepillistä runoutta. Jo ennen kuin Ahlqvist kävi heidän kieltään tutkimassa, kokosi unkarilainen Reguly — puoli vuosisataa sitten — heiltä eepillisiä lauluja, jotka kuitenkin hänen aikaisen kuolemansa vuoksi jäivät kääntämättä ja selittämättä. Viime vuosikymmenen lopulla erään venäläisen virkamiehen, S. Patkanovin onnistui matkalla, jonka varsinaisena tarkoituksena oli tilastollisten tietojen kerääminen, panna kirjaan sievonon kokoelma ostjakkilaista kansanrunoutta, joka m. m. sisältää kolme eepillistä laulua. Ostjakkien eepillisen runouden Patkanov itse vakuuttaa olevan verrattoman korkeammalla asteella kuin heidän runoutensa muut tuotteet. Siitä esityksestä, jonka hän on laatinut »*Zhivaja Starina*» nimiseen venäläiseen aikakauskirjaan v:lta 1891 (3 ja 4 vihko) ja jonka A. Meurman on suomeksi kertonut *Suomalais-ugrilaisen seuran Aikakauskirjan* 12:nnessä vihossa, näkyy että tämän eepillisen runouden esineenä ovat ostjakkien ruhtinaiden sodat, joita kävivät keskenään tai samojeedejä vastaan. Ei sanallakaan mainita niitä taisteluita, joita heillä kuitenkin tietävästi on ollut eteläisten ja läntisten valloittajien, tataarien ja venäläisten kanssa. Tästä Patkanov tekee sen todennäköisen johtopäätöksen, että nämät runot ovat syntyneet aikaan, jolloin ostjakit vielä eivät olleet joutuneet tekemisiin viimeksi mainittujen kansojen kanssa, 14:nnellä, 15:nnellä ja 16:nnellä, ehkäpä osaksi jo 13:nnellä vuosisadalla.

Niin arvokkaita kuin ostjakkien eepilliset laulut kansatieteellisessä ja historiallisessa suhteessa ovatkin, eivät ne, historiallisia ollen, sisällykseltään

tietenkään ole missäkään yhteydessä meidän myyttillis-epillisten runojemme kanssa. Mitä runomuotoon tulee, ei mitään varsinaista mittaa niissä ole, sen mukaan mitä Patkanovin julkaisemasta laulukatkelmasta ja hänen esityksestään näkyy. Säkeiden pituus on vaihteleva, ja ainoana metrisenä sääntönä näyttää olevan se, että kahden yksitavuisen sanan rinnakkain asettamista vältetään. Runomuodon perustuksena on kerto, ja siihen näyttää, niinkuin jo Hunfalvy Regulyn tuomien laulujen perustuksella huomautti, liittyvän pyrkimys alkusointuun.

Ostjakkien läheisten heimolaisten ja läntisten rajanaapurien vogueulien runous on tullut tunnetuksi pääasiallisesti Unkarilaisen Munkácsin kautta, joka yhdeksän vuotta takaperin vuoden päivät oleskeli heidän luonsa, korjaten tältä piakkoin sukupuuttoon kuolevalta kansalta talteen runsaat kielelliset ja folkloristiset ainekset. Vogueulien runous on melkein läpeensä myyttillistä laatua. Munkácsi on tähän asti julkaissut kolme laajaa nidosta vogueulilaista folklorea; ensimmäinen sisältää satuja ja lauluja maailman luomisesta, toinen loihtuja sekä jumalien eli haltiain sankarirunoja ja satuja, joissa nämät itse esiintyvät urostöittensä kertojina, kolmas karhurunoja, joissa karhu samoin itse esiintyy kertoen taivaallisesta alkuperästään.

Nämät vogueulilaisen runottaren omituiset tuotteet eivät vielä ole ehtineet tulla tarkemman tieteellisen tutkimuksen esineeksi; pintapuolisesta silmäilystä päättäen näyttää alkuperäisen yhteyden keksiminen vogueulilaisten ja suomalaisten jumalatarujen välillä vaikealta. Luomistaruissa tavattavat yhtäläisyydet, niinkuin jo edellä mainittiin, ovat toisin selitettävät. Huomattavat ovat karhurunot, joissa kerrotaan mesikämmenen lasketun taivaasta maahan hopeaisessa kätkyessä. Samoin suomalaisen karhurunon mukaan: »Tuoll' on ohto synnytetty, Mesikämmen käännytelty, Luona kuun, tykönä päivän, Otavaisen olkapäillä, Sielt' on maahan laskettuna», jossa sitten: »Sinisirkku metsän neiti, Tuutteli, liekutteli, Kultaisessa kätkyessä, Hihnoissa hopeisissa».

Vogueulien kertomaruonoista estää niiden pituus antamasta tässä näytettä; esitettäköön sen sijaan yksi heidän loihturunoistaan, joiden kaltaisia suomalais-ugrilaiselta alalta ei ennen ole tunnettu. Käännöksessä on, mikäli mahdollista, koettu jäljitellä alkuperäistä runomuotoa.

Shamaanin lyödessä rumpuaan tulee häneen haltian henki, ja hän lausuu kansalle näin:

Lapset, lapset!
Hanshiparvenahan nyt parveillette,

Sorsaparvenahan nyt parveillette.

Lapset, lapset!

Mikä teillä hätänä on,

Mikä teillä puutteena on?

Kaulustetun vuorenhaltia-vaatteeni liepeen

Nyt levitin.

Emon ompeleman metsänhaltia-vaatteeni,

Elävistä näädännahkoista rikkahan liepeen

Nyt levitin.

Poikani, poikani!

Mikä teillä hätänä on,

Mikä teillä puutteena on?

Kuikuttaen hanhena

Laulakaa mulle nyt lapset!

Kukkuen käkenä

Laulakaa mulle nyt lapset!

Jos jokihanhen kuikutus-äänisen suuni aukaisen,

Yössä, päivässä luja luu, luja liha

Maasta nouseva on, ve'estä nouseva on.

Kansa vastaa:

Se meidän ompi hätämme, tarpehemme,

Sen hädän, tarpeen tautta rukoelemme.

Meidän onnen päivyttä ompi tarvis,

Meidän tervettä jalkaa, kätt' on tarvis.

Shamaani lausuu:

Lapset, mua jos rukoillette, —

Tään siipeni levähytän,

Maan piiri ympäri kääntyy.

Tuon siipeni levähytän,

Ve'en piiri ympäri kääntyy.

Pyhä luontoni, Ob-veden luonto, jos nousee,

Pyhä luontoni, järven kultainen, Obin kultainen luonto, jos nousee,

Oikeessa kädessäni

Seitsentupsuista, pyhää piiskaa kun heilautan,

Vakavan pyhän maan piiri järkähtää.

Lämpöisen turkkini, lämpöisen kenkäni lämmöstä

Lihanne kasvakoon,

Luunnekin kasvakoon!

(B. Munkácsi, Vogul népköltési gyűjtemény, II, 1 s. 428).

Kun siirrymme tälle puolen Uraalin vuoriharjanteen permiläiseen haaraan kuuluviin kansoihin, kohtaamme aivan toisenlaatuisen runouden. Eepillisistä ja myyttillisistä lauluista emme näe jälkeäkään: sekä permjakkien ja syrjäänein että votjakkein runous on kauttaaltansa lyyrillistä. Ensinmainituilta, jotka vuosisatoja ovat olleet vahvan venäläisen kulttuuri-vaikutuksen alaisina, ei tunneta kuin muutamia, sisällykseltään vähäpätöisiä ja muodoltaan säännöttömiä laulunpahaisia, joissa ainakin osa nähtävästi on venäläistä alkuperää, — sitä paitsi hääitkuja, nekin samoin kuin muiden kansain itkut muodoltaan epäsäännöllisiä ja huomattavasti venäläisten itkujen kaltaisia. Votjakeilla sitä vastoin tavataan melkoisen rikas lyyrillinen runous. Moni laulu tosin tuntuu meistä omituiselta ja runottomalta, mutta tapaammepa joukossa oikeita helmiäkin, pääasiallisesti niissä, joissa votjakkilaulaa rakkauttansa. Suuri osa votjakkien lauluista on aivan tyyppillistä rakenteeltaan: ensiksi on luonnosta, ulkomaailmasta otettu kuva, johon sitten laulajan omat ajatukset ja tunteet liittyvät, niinkuin seuraavat näytteet osottavat:

Oi, vesi juoksevi, vesi juoksevi,
 Veden pinnalla hanhonen ui.
 Hanhen ajatukset ovat vedessä,
 Meidän ajatuksemme ovat tytöissä.

(Gavrilovin kokoelmasta).

Päähineenne soveltuu teille hyvin,
 Vaan paremmin soveltuisi teille hopeinen sormus.
 Ma mietin, mietin, vaan en mitään sano,
 Mutta tänään olet oleva sylissäni.

(Gavrilovin kokoelmasta).

Seuraavien laulujen käänöksissä on koeteltu jäljitellä alkuperäistä runomittaa, joka, mikäli se säännöllisenä ilmestyy, perustuu korolle ja on luonteeltaan jambinen eli anapestinen:

On ruusuja ikkuna täys,
 Mut yhdellä kukka on vaan,
 Kyläss' impiä paljoki on,
 Mut yhtä mä vaan rakastan.

(Gavrilovin kokoelmasta).

Miks' ilta niin viluisen viilee,
 Kuu miksi se pilvihin piilee?
 Sa varroit, ma luoksesi sain.
 Miks suruinen niin olet vain?

(Y. Wichmann, Wotjakische sprachproben I, Suom.-ugril.
 seuran Aikakausk. XI, 1, 72 laulu).

Jälkimmäisessä laulussa on loppusoinnun säännöllinen käyttäminen suomalaisessa käännöksessä ehkä liiaksi antanut sille taideronouden leiman; loppusointua näkyy tosin votjakkilainenkin runoilija viljelevän, mutta vaan satunnaisesti.

Aivan votjakilaisten runotuotteiden kaltaisia ovat sisällisen rakenteensa puolesta meidän nykyaikaiset kansanlaulut, semmoiset kuin esim.

Tuuli on tehnyt sen matalan järven rannalta sekaiseksi.
 Suru on saattanut pojan heilin mielen niin hiljaiseksi.

Älkäämme kumminkaan tästä satunnaisesta yhtäläisyydestä lähtekö historiallisia päätelmiä johtamaan! Puheena olevan runomuodon mittoineen päivineen ovat votjakit nähtävästi saaneet Kasanin tataareilta (vrt. Y. Wichmann, Wotj. sprachpr. I, s. XVI), joiden laulut ovat aivan samantapaisia, niinkuin seuraavasta esimerkistä näkyy:

Valjaissa olevan hevosen taidon,
 Vasta matkaan lähdettyä opit tuntemaan.
 Elämän sulon
 Vasta immen sylissä opit tuntemaan.

(Bálint, Kazáni-tatár nyelvtanulmányok I, 49 laulu).

Ettei laina ole kulkenut päinvastaista tietä, votjakeilta tataareille, joka itsessään olisi hyvin epätodennäköistä, siitä on selvänä todistuksena se seikka, että aivan samanlaisia lyyrillisiä lauluja tavataan myös Altain tienoiden turkkilaiskansoilla, joka todistaa tämän runomuodon olevan hyvin vanhaa turkkilaista alkuperää, esim.:

Satakieli lentää joka suolle,
 Joka pajuun, mi suolla kasvaa.
 Kun ajattelin, että sukulaiseni tulee.
 Odottelin joka tiellä.

(Radloff, Proben der volkslitteratur der türkischen stämme
 Süd-Sibiriens I, s. 256).

Niissä votjakkilaisissa lauluissa, jotka eivät ole suorastaan tataari-laisten mallien mukaan muodostettuja, näyttää runomitta yleensä säännötömältä. (Tarkemmin votjakkien runoudesta M. Buch, Die Wotjaken, Acta Soc. Scient. Fenn. T. XII; Y. Wichmann, Wotj. sprachproben I).

Tsheremissien runottaren tuotteet ovat samoin yksinomaan lyyrilisiä ja näyttävät, sikäli kuin ovat tunnetut, enimmäkseen olevan tuohon samaiseen tataarilaiseen kaavaan valettuja. Näytteenä olkoot seuraavat rakkaudenlaulut:

Kostea on koivupuinen päreesi,
 Ei tahdo tulesa palaa.
 Sinä et rakkauteen tahdo syttyä,
 Vaikka minun sydämeni rakkaudesta palaa.
 (Genetz, Ost-tsheremissische sprachstudien I, Suom.-ugril.
 seuran Aikakausk. VII, 4 laulu).

Pöydällä on valkea pikarisi,
 Valkean pikarisi pohjan sokeri peittää.
 Makea on sokeri, makea on hunaja,
 Makeampi sokeria, hunajaa kultaseni.
 (Genetz, 20 laulu).

Lisättäköön vielä runomittainen käänös eräästä tsheremissiläisen runottaren helmestä, jota en hennoitse arkipukuisessa proosassa esittää:

Patam-joen partahalla vihanta on nurmirinne,
 Nurmen kaikki sinikukat kasvaa rehevästi niin.
 Siellä varroin, siellä varroin, eipä kuulu kultaa sinne.
 — Vaiko katositkin, kulta, sinikukkaisiin?
 (Genetz, 72 laulu).

Mutta siirtykäämme jo permiläisistä kansoista ja tsheremisseistä, joiden runous ei missään suhteessa voi luoda valoa suomalaisen runon syntyyn, Volgan eteläpuolelle mordvalaisien luo, jotka kaikista itäisistä heimolaisistamme ovat meitä lähinnä ja joiden runous tarjoaa meille monessa suhteessa enemmän vihätystä.

Mitä mordvalaisen runon muodolliseen puoleen tulee, on se — vastoin Ahlqvistin arvelua — aina säännöllinen. Mordvalainen runomitta ei perustu laajuudelle eikä liioin korollekaan; sen säännöllisyys on siinä, että kukin säe sisältää yhtä monta tavuuta. Tällöinen tavuulukuun perustuva, syllaabinen runomitta tavataan hyvin monella kansalla, esim. muinaisen Zend-kansan pyhän Avesta-kirjan runoissa, Indiaalaisten Veda-hymneissä, vaikka näissä jo hiukan laajuuttakin otetaan huomioon, sekä slaavilaisten ja roomanilaisten kansain runoudessa.

Syllaabinen runomitta esiintyy mordvan kansan lauluissa monessa eri muodossa. Pisin mitta on se, jossa kukin säe sisältää 15 tavuuta, tällöin tapainen:

Suuri, suuri, kälyseni, minulla nyt hätä on,
Kovin, kovin, kälyseni, nyt mä olen onneton.

Hyvin tavallinen on 13-tavuisista säkeistä kokoonpantu runo, esim.:

Maa on laaja, vuori suuri, taivas lähell' on.

Joskus ovat runon säkeet 12-tavuisia, kuten seuraavat, joilla morsianta eräässä häälaulussa tervehditään:

Tulevi jo mustan tuvan kirkastaja,
Tulevi jo valkotuvan kaunistaja.

11-tavuisen säkeeseen perustuvaa runomittaa tavataan myös:

Illoin maata panee minjä, itkevi,
Aamuin noustessaanki minjä surevi.

10-tavuinen säe on miltei kaikkein tavallisin: semmoinen esiintyy esim. Arvi Jänneksen kääntämässä »Satakielen valituksessa»:

Minä lintunen satakielinen.

Lyhyimmässä mitassa muodostaa säkeen 7 tavuuta, — voisimme antaa sille nimen »katalektinen trokeinen tetrametri», sillä siinä tavallisesti ilmestyy melkein säännöllinen korolle perustuva trokeinen rytm. Esimerkkinä olkoot seuraavat säkeet, joilla morsiamen suku vaatii kosiojoukon johtajalta rahalahjaa:

Emme pyydä paljoa,
Emme vaadi satoja:
Sormen päällä hopeaa,
Kynnen päällä kultoa,
Kourallisen vaskea.

Tämä mitta ilmestyy usein myös arvoituksissa ja sananlaskuissa, joissa se tavataan suomalaisillakin esim. seuraavissa sananlaskuissa:

Ahven kudun alottaa,
Ahven kudun lopettaa.

Itä kesän istuttaa,
Länsituuli lämmittää.

Nämä runomitat lienevät mordvalaisille tulleet venäläisen kansanlaulun välityksellä, sillä niiden tapaisia tavataan myös venäläisessä kansanrunoudesta. Omituista on vaan, että vanhat venäläiset laulut eivät runomitaltaan ole läheskään niin säännölliset kuin mordvalaiset, joiden runomitoille sen sijaan tavataan täydelliset vastineet serbialaisten kansanrunoudesta. Säännöllisten, yhtä monta tavuuta sisältävien säkeiden ohella on niissä yleisesti paljon, jopa enimmäkseen epäsäännöllisiä, jotenka venäläiset tutkijat itse pitivät runomitan venyväisyyttä (»rastjzhimostj») venäläisen kansanrunouden tunnusmerkkinä, joka erottaa sen muiden slaavilaisten kansain syllaabisesta runoudesta (kts. esim. Hilferding, Onezhskija byliny, s. XXXIII). Näin ollen luulisi mordvalaisten laulujen runomittain suuressa määrin ansaitsevan venäläisen kansanrunouden tutkijain huomiota. Näyttäähän niiden säkeiden tavuulukuun perustuva tarkka säännöllisyys selvästi viittaavan siihen, että venäläistenkin laulut alkujaan olivat säännöllisempiä muodoltaan.

Mutta jos niinmuodoin useimmat mordvalaiset runomitat lienevätkin venäläisten mallien jäljittelyä, yksi kumminkin löytyy, joka on ikivanhaa kansallista alkuperää. Kahdeksantavuinen säe, meidän vanhan runomme perustus, on mordvalaisessakin runoudesta hyvin yleinen. Suomen trokeisessa runossa on, kuten tunnettu, pääsääntönä, ettei lyhyttä pääkorollista tavuuta käytetä nousussa. Mordvalaisessa runossa sitä vastaan, niinkuin jo mainittiin, ei laajuus- eikä liioin korkosuhteillakaan ole merkitystä (vokaleilla ei nyk. mordvan kielessä varsinaisesti olekaan kuin yksi (lyhyt) pituusaste). Mutta huomattava on, ettei suomalainenkaan runo suinkaan aina ole ankarasti säännön mukainen. Ensimmäisessä runojalassa lyhyt pääkorollinen tavuu nousussa aivan yleinen, esim. »Sanat suusani sulavat», ja tätä tämmöistä vapautta tavataan, etempänäkin säkeessä esim. »Vesi seiso kuni seinä», tai »Meren selät seurueella» (vertaa K. Krohniin kirjoitusta »Kalevalan esityöt» 1896 vuoden Valvojassa s. 163,

josta näkyy, että Lönnrot on runsaasti tehnyt runomittaisia »oikaisuja»). Ja Virolaisten runoja tarkastaessamme kohtaamme paljonkin tällöisiä »epäsäännöllisiä» säkeitä. Tuskinpa sen vuoksi erehtyne, jos tämän nojalla päättää, että tuo suomalaisen runon säännönmukaisuus, mikäli sitä todella on olemassa, on myöhemmän kehityksen tuote, että mordvalaisen runon kahdeksantavuinen, puhtaasti syllaabinen säe on suomalaisen runosäkeen alkumuoto.

Mutta, niin saattaa syystä kysyä, mikä oikeuttaa olettamaan tälle mordvalaiselle ja suomalaiselle runomuodolle yhteistä alkuperää? Tavataanhan kahdeksantavuinen säe niin monella muulla kansalla, yksinpä venäläisiläkin, joilta se, samoin kuin moni muu metri, olisi saattanut tulla mordvalaisille.

Mordvan ja suomen runomuodon yhtäläisyys ei kuitenkaan rajoitu säkeen kahdeksantavuisuuteen.

Suomalaisessa runossa on, kuten tunnettu, hyvin yleinen semmoinen sananjako, joka leikkaa sanat niin, että sanakorko polkeutuu runokoron alle, taikka toisin sanoen, että runojalan nousuun tulee pääkoroton tavuu, sen laskuun pääkorollinen. Jos nyt käsitämme mordvalaisen runon trokeiseksi, johon kielen ylimalkaan trokeinen luonne antaa aihetta — mordvassakin on korko useimmiten ensi tavuulla —, niin voimme sanoa, että mordvalaisessakin runossa on selvä tahallinen pyrkiminen tuommoiseen sananjakoon; sitä tavataan siinä ainakin yhtä suurena määränä kuin suomalaisessa. Onpa mordvalainen runo pyrkinyt tekemään sitä oikein säännölliseksi kolmannessa jalassa: tavataan monta aika pitkää runoa, joissa on sääntönä, ettei säkeen viimeinen sana saa olla kaksitavuinen, paitsi siinä poikkeustapauksessa, että edellinen on yksitavuinen. Vielä tärkeämpi seikka on se, että parallellismi eli kerto puheena olevassa mordvalaisessa runomuodossa esiintyy yhtä säännöllisenä ja samantapaisena kuin suomalaisessa runossa. Lähtien n. s. täydellisestä parallellismista, jossa kertosaie noudattaa edeltäjänsä sekä ajatusta, että myös kieliopillisiä muotoja, kuten seuraavassa mordvalaisessa säeparissa: »Onnen polkua poleta, Lykyn tietä lykkäele», tavataan melkein kaikki suomalaisen parallellismin muodot mordvalaisessakin runossa, niin että Ahlqvistin runousopissaan antaman esityksen suomalaisesta kerrosta vähäisillä muutoksilla voisi sovittaa mordvalaiseenkin. Huomattavin eroavaisuus on, että kerto mordvalaisessa runoudessa joskus on köyhempää; perin harvinainen on kuitenkin semmoinen kertosaie, jossa kaikki pääsäkeen sanat paitsi yhtä toistetaan, niinkuin on laita seuraavassa säeparissa: »En lähe, humala-äiti, En lähe, korea äiti».

Ei mielestäni sitäkään voi kieltää, että mordvalaisen runon kaunistimena käytetään alkusointua, joka venäläisille on miltei aivan vieras. Se ei tosin ole likimainkaan niin yleinen ja säännöllinen, kuin suomalaisessa runossa; löytyy paljon runoja, joista sitä ei ensinkään voi keksiä. Mutta niitten ohella löytyy toisia, joissa lähes puolet kaikista säkeistä ovat alkusointuisia ja joissa alkusointu väliin ilmaantuu useassa säkeessä peräkkäin: silloin on jo vaikeata pitää sitä satunnaisena. Suomalaisessa runossa konsonanttisissa sointusanoissa tavallisesti sekä konsonantti että seuraava vokaali ovat samat, esim. »Mieleni minun tekevi», harvemmin tyydytään siihen, että vaan sanaa alkava konsonantti on sama, esim. »Lähteäni laulamahan», »Kielelleni kerkiävät», jonka tapaisia säkeitä Ahlqvist nimittää alkumyötäisiksi. Mordvalainen runo tässäkin suhteessa esiintyy vähemmän kehittyneenä, sillä puheena oleva runon kaunistuskeino siinä konsonantti-sointuisissa sanoissa yleensä esiintyy vaan alkumyötäisyyden muodossa. Tavallisimmin on sointusanoja, samoin kuin Suomenkin runossa, kussakin säkeessä kaksi, kuten esim. seuraavissa kertosaäkeissä:

Uš Kazan' purnas' p'iranzo,
 Son ošoš orštas' langonzo
 (= Jopa Kasani kaunistihe,
 Kaupunki se somistihe).

Mutta väliin tavataan myös, niinkuin Suomen runossa, kolmitavuisiakin sointuja, taikka ovat säkeen neljä sanaa parittain alkusoinnussa, kuten seuraavissa kertosaäkeissä, jotka ovat otetut samasta runosta kuin edellä mainitut (H. Paasonen, Proben der mordw. volksliteratur I, 1, Suom.-ugril. seuran Aikakausk. IX, 29 laulu (moro)):

Son šijan' surkske tongokšnoš
 Son partšej patša šulmakšnoš
 (=Hän hopeasormuksen (sormeensa) tunki,
 Hän silkkihuivin (päähänsä) solmisi),

jotka siis alkusoinnultaan ovat samantapaisia kuin nämät suomalaiset säkeet:

Siitä suistui suin merehen.
 Nuoret souti, sormet notkui.

Loppusoinnultaankin on mordvalainen runo hyvin suomalaisen kaltainen. Sitä tavataan aika tiheään, mutta säännöllistä se ei ole enempää

konsonantti

alkusoinnussa

anagora

konsonantti
muutos

kuin meidän runossammekaan. Suomen runon loppusointuakin Ahlqvist *) aikoinaan piti, samoin kuin alkusointua, skandinaavialaisilta saatuna lainana. Onhan se kuitenkin aivan luonnollinen seuraus itse parallellismista, joka vaatii samojen kieliopillisten muotojen käyttämistä peräkkäin olevissa säkeissä. Tarkastaessamme loppusointuja suomalaisessa ja mordvalaisessa runossa huomaamme pian, että ne sanat, joissa loppusointu ilmestyy, yleensä aina ovat samassa kieliopillisessa muodossa: sentapaiset taidurunouden loppusoinnut kuin maa—saa, senki—henki ovat molemmille yhtä vieraat.

Aika on jo heittää mordvalaisten laulujen runomuoto puhuaksemme joutain niiden sisällyksestäkin.

Puhtaasti lyyrillisiä ovat häälaulut. Niitä lauletaan jo häitä valmistettaessa, esim. »svahaa» (kosionaista) noudettaessa sulhasen kotitaloon, hääpiirakkaa paistettaessa, kosiojoukon johtajalle j. n. e. Nämät mainitut ovat kaikki ylistys- ja kiitoslauluja. Toinen ääni on sitä vastaan niissä häälauluissa, joilla sulhasen ja morsiamen suku tervehtivät toisiaan. Molemin puolin parjataan vastapuolta miten parhaiten taidetaan; suuri osa näistä lauluista onkin sitä laatua, että kääntäessä tekee mieli turvautua latinaan, jota keinoa myös tri Hurt on nähnyt hyväksi käyttää erästä samantapaista virolaista häärunoa tulkitessaan. Häälauluissa yleensä on vanha runomitta, paitsi pilkkalauluissa, joiden säkeet ovat seitsentavuisia.

Mordvalaisten tavalliset laulut, »morot» nimeltään, joita nuori väki joutoaikoinaan kööriässä lauleskelee, ovat enimmäkseen ballaadintapaisia kertomarunoja. Joskin moni mordvalainen runomuoto, niinkuin edellä näimme, lienee venäläisiltä lainattu, niin ei sitä yleiseen voi sanoa laulujen sisällyksestä: nähtävästi ovat mordvalaiset opittuaan jonkin venäläisen sävelmän, itsenäisesti laatineet runonsa sen vaatiman muodon mukaisiksi.

Tavallisesti on laulun esineenä jokin merkillinen tapaus, joka on ympäristössä herättänyt tavallista suurempaa huomiota. Usein on liikuttava rakkausseikkailu saanut mordvalaisen kanteleen kielet vireille, kuten seuraavassa laulussa, jossa kerrotaan, kuinka nuori mies, Shivetshin Feda posi rakkaudentautia ja kuinka hän siitä parani:

Voi tuo koirikas, Feda Shivetshin,
Velikulta tuo Feda Shivetshin,

*) Kieletär, 4 vihko, s. 45.

o svahava
neceva

o morot
»morot» -
balladax

kezi Shiverun
u goib zmuun us
shivetshin kora

Tulisilmäinen, sysitukkainen,
 Sysitukkainen, susi tyttöjen!
 Feda sairastaa tulikuumetta,
 Tulikuumetta, vilutautia.
 Fedan ääressä emo astuvi,
 Fedan vieressä iso istuvi.
 Vesi silmissään sisar päässä pään,
 Hänen surku on kovin veljyttään:
 „Puhu, veljein, puhu, veijo, vaan,
 Isä sulle käy tytön kihlaamaan!
 Isä sinne käy, kenen käsket luo,
 Kenen tahdot vaan, isä sulle tuo!“
 — „Isä menköhön Koran kylähän,
 Koran kylähän, Grishan talohon!
 Grisha tyttären isä kolmen on,
 Tytär keskinen sepä kaunihin,
 Sepä kaunihin, sulokasvoisin,
 Sulo kasvoiltaan, jalo kasvultaan,
 Kovin muhkea koko muodoltaan!
 Hei, itsekin hevot valjastan!“
 — Meni valjasti orot uljahat,
 Orot raudikot, tuhat maksavat,
 Tuhat maksavat, tovin jaksavat.
 Tapas länkiin vaan, — ne jo katkesi,
 Repes rinnustin, rahe ratkesi. *)

nosmuy. ngebag

Monasti saamme tutustua myös elämän varjopuoliin, kuten seuraavassa laulussa, joka, kamalasta aiheesta huolimatta, runollisessa suhteessa on Mordvan runottaren taiteellisimpia luomia. Naimisliittojen veljen ja sisaren välillä tiedetään olleen tavallisia monella, yksinpä melkoisen korkealla kulttuuriasteella olevallakin kansalla. Rohkeata olisi tietysti tästä runosta päättää moisen endogamian yleisemmin esiintyneen mordvalaisilla, varsinkin kun tapaus esitetään yhtä kauheassa valossa, kuin missä me sitä katselemme.

Eli vanhusta kaksi lapsineen.
 Oli lapsia poika ja tyttönen.
 Sjoma poikanen oli kaunoinen,
 Ilu tyttö tuo, sulotyttönen.
 Kera päivän nous' Ilu poukuilleen,

can Cened u
 zebynexa Udy
 pcedu balccial
 y pozvatalo

*) Missä ei erityisesti toisin mainita, on laulu otettu Suomalais-ugrilaisen seuran vielä julkaisemattomista moksha-mordvalaisista kokoelmista.

Ilu iltahan pesi myöhäiseen.
 Tuli vihdoin pois polo tyttönen,
 Tuli portillen, — ovi kiini sen.
 Pihass' astelee iso Ilusen.
 „Iso päästä, oi, iso kultainen!
 Vilu jäätänyt jalkani virsuineen,
 Jalat virsuineen, kädet renkaineen,
 Kädet renkaineen, hopeaisineen,
 Oi, hyytänyt sormeni sormuksineen!“
 — „Et pääse laps', Ilu, muuten et,
 Vaan kun apekses mua kutsunet — —!“
 „Kiro, synti se sun, iso, minkä nyt tein!
 Mua päästä, oi, hyvä appisein!“
 Avas' koira nyt. Polo tyttönen
 Tuli porstuan luo, — ovi kiini sen.
 Sisäll' astelee emo Ilusen:
 „Emo päästä, oi, emo kultainen!
 Vilu jäätänyt jalkani virsuineen,
 Jalat virsuineen, kädet renkaineen,
 Kädet renkaineen, hopeaisineen,
 Oi, hyytänyt sormeni sormuksineen!“
 „Et pääse laps', Ilu, muuten et,
 Vaan kun anopiksesi kutsunet — —!“
 „Kiro, synti se sun, emo, minkä nyt tein!
 Oi, päästä, kulta anoppisein!“
 Avas' narttu nyt. Polo tyttönen
 Tulis' tupahan, — ovi kiini sen.
 Tuvass' astelee veli Ilusen.
 „Mua päästä, oi, veli veljyein!
 Vilu jäätänyt jalkani virsuineen,
 Jalat virsuineen, kädet renkaineen,
 Kädet renkaineen, hopeaisineen,
 Oi, hyytänyt sormeni sormuksineen!“
 — „Et pääse, Ilu, sa, muuten et,
 Vaan puolisoskes kun kutsunet — —!“
 „Kiro, synti se sun, veli olkohon,
 Oi, päästä mieheni, puolison!“
 Avas' konna jo, voi, oven onnettoman,
 Kätehen kävi siskonsa valkeahan,
 Vetä vuoteelleen, vetä vierelleen,
 Oman siskonsa yhtehen vuoteeseen — —.
 „Ota pois minut, pois, isä ylhäinen,

Isä taivaan, oi, tule turvaksen!
 Sylis' avaa maa, emo armainen,
 Emo armainen, mua säälien!
 Hajos' silta, sen alle hän putosi,
 Vajos' maa, läpi sen Ilu katosi.
 Käsiään veli väänteli kauhuissaan,
 Sisarpilloja murteli sormiaan.
 Isä kurja kun kerkesi katsomaan,
 Sanatonna se lankesi laattiaan.

Muutamit laulut kertovat meille Nogai-tataarien ryöstöretkistä, joilla koppasivat Mordvan poikia ja tyttäriä itselleen orjiksi; ne päättyvät väliin liikuttavaan kohtaukseen tataarin kodissa, kun tataarin vaimo, joka sekun aikoinaan ryöstön kautta oli joutunut hänen omakseen, tuntee uuden orjan omaksi veljyekseen. Nämät laulut lienevät kumminkin parin sadan vuoden ikäiset, sillä Nogai-tataarit eivät enää kahden viimeisen vuosisadan kuluessa näy tehneen ryöstöretkiä mordvalaisten alueelle. Vähintäänkin yhtä vanhoja ovat ne laulut, joista vielä kuuluu heikkoja kaikuja mordvalaisten ruhtinaitten viimeisistä taisteluista venäläisiä anastajia vastaan.

Tärkeimmät tutkimukselle ja runollisestikin arvokkaimpia ovat myyttilliset runot. Niissä milloin esitetään haltijoiden, kuten tulen emon ja veden emon keskinäisiä suhteita ja riitoja, milloin taas kerrotaan, kuinka jumalat ja haltijat, ylijumala eli taivaan haltija, veden emo tai kartanon emo kosivat eli tavallisesti vanhan mordvalaisen tavan mukaan ryöstivät tai ryöstättivät Mordvan tyttäriä pojilleen vaimoksi. Näytteenä semmoisesta on seuraava:

Kanasia, hanhosia kuka kasvattaa,
 „Minulla ei ole karjaa“, sanoa se saa.
 Emon siiven suojasta jo haukat sieppaavat,
 Kun ne omat siivet saa, jo kateet kaappaavat.
 „Lapsia ei ole mulla“ sanoa se saa,
 Jonka tyttölapsia on suotu kasvattaa.
 Pienest' asti niitä silmin vaanii vierahat,
 Kun ne kasvaa, kaunistuu, jo vaimoks' sieppaavat.
 Tsaalen Kanda rukka, isä tytön seitsemän,
 Kauniisti ne kasvatteli, antoi miehelleen.
 Tytär vanhin, kaunis Taru, sulhoton on vaan,
 Kosijaa ei, kihlaajaa ei hälle kuulukkaan.
 Köyhän kumppaniksi Tarun miel' ei mennäkseen,

*Видно, что это
 Канасия Карга Богат
 и замышляла за невесту
 сестры своего
 Тару и Бугуно
 на небо*

Rikas, poika pohatan ei huoli rinnalleen.
 Vuoden vuotti, vuotti kaks', jo kolmekymmentä.
 Valkokaulallansa rahat kirkkaat väläjää,
 Vaskitiu'ut kauniin Tarun vyöllä heläjää.
 Jopa joutuu sulhasjoukko Tarun noudantaan,
 Naapurist' ei, kaukaa, kaukaa, miehet toisen maan,
 Korkeasta taivostapa, — maasta, kyläst' ei.
 Tarun kosi, taivosehen korkeaan ne vei.
 Sulhasjoukko Tuulen varsat tuimat valjastaa,
 Nousta Tuulen rattahille kaunis Taru saa.
 Tuulen varsat Taru raukan maasta kiidättää,
 Juoksee, juoksee, koto kau'as näkyvistä jää.
 Vaan, oi, näkyy, siintää vuori suuri summaton!
 Maa on laaja, vuori suuri, taivas lähell, on.
 Kauniin Taru raukan vie ne kautta ilmojen,
 Vuoren laelle laskevat ne Taru polosen.
 Ottavatpa siitä sulhot orhit salaman,
 Nostavatpa rattahille Tarun valkean.
 Orhit juoksee, orhit joutuu, koto kau'as jää,
 Jopa ylähäinen taivas vastaan sinertää.
 Maa on laaja, vuori suuri, taivas lähell' on.
 Kandan Taru ylhäiseen jo saappu taivohon.
 Taivon tanhualla tupa kaunis, valkoinen,
 Hopeata seinät, katto kultaa tupasen.
 Tupa kaunis makuumaja kuun ja auringon,
 Taivaan tähtösien talo tupanen se on.
 Tupasehen kauniin Tarun veivät sisällen,
 Honka-aittaaan asettavat kuusipenkillen.
 Neljään suuntaan kumartamaan Tarun neuvoivat,
 Taivaan käskylääksi kauniin Tarun panivat.

Niinkuin näkyy, on tämä laulu puhtaasti kertovaa laatua. Tavallisesti on kuitenkin vuoropuhelulla, samoin kuin meidän kertomarunoissa, varsin tärkeä sija, kuten jo näimme toisista edellä esitetyistä lauluista. Väliin ei ole kertomusta kuin nimeksi vaan, ikäänkuin johdannoksi seuraavalle vuoropuhelulle, väliin on laulu puettu puhtaasti draamalliseen muotoon, kuten seuraava, joka isoäidin ja pojan välinen dialogi samalla olkoon näytteenä mordvalaisesta humorista:

„Joutais, poikakulta, juoksus tyttöissä jo lakata,
 Joutaispa tuo piippukin jo suustas nurkkaan nakata“.
 — „Markkinoilla, muoriseni, uhrijuhlass' ollessain,

muop. 6. 2. 1906

Tutustuin ma tupakkahan, piipun suuni suloks sain.
Silloinpa ma, muoriseni, piipun nurkkaan nakannen,
Tytöissä kun juoksemasta, muoriseni, lakannen“.

(Suom.-ugril. seuran Aikakausk. IX, 8 laulu (moro))

On esimerkkejä siitakin, että dialogin sijaan tulee monologi, kuten ennen mainitussa »Satakielen valituksessa».

Tulimme edellä siihen päätökseen, että mordvalaisten ja suomalaisten vanhalla runomuodolla on yhteinen alkuperä, toisin sanoen, että nämät kansat jo ennen lopullista eroaan runoilivat. Itsestään esiintyy kysymys: eikö ole olemassa näiden kansojen runoissa sisällykseen nähden semmoisia yhtäläisyyksiä, jotka oikeuttaisivat meitä pitämään niitä vanhana yhteisenä perintönä? Kun ajattelee, kuinka äärettömän kauan — vähintään parituhatta vuotta — suomalaiset ja mordvalaiset jo ovat maantieteellisestikin olleet erossa toisistaan, ei voi odottaakaan, että mikään runo olisi voinut säilyä aivan samanlaisena. Semmoinen muuttumattomuus olisi kerrassaan mahdoton kansanrunoudessa, joka kulkiessaan miehestä mieheen, sukupolvesta sukupolveen, alituisesti muuttaa muotoaan. Enintään voisi runon aihe olla säilynyt, ja jos tämä nyt esiintyy samanlaisena näiden kansain runoissa ja sitä samalla ei tavata venäläisessä kansanrunoudessa, josta lähteestä yksin mordvalaiset ja suomalaiset myöhempinä aikoina olisivat voineet ammentaa: silloin voimme ainakin kuvitella mahdolliseksi, että vielä kuulemme saman ikivanhan runottaren kaikuja Suomenniemellä ja Volgan rantamailta.

Tutustuimme äsken lauluun, jossa ylijumala ryöstättää neidon mordvalaisesta kylästä, — eräässä toisinnossa nimenomaan sanotaan, että tyttö vietiin ylijumalalle miniäksi. Niinpä myös suomen ja viron runoissa taivaahiset pyytelevät kauniita tyttöjä omikseen. »Suomettaren kosijat» nimisessä Kantelettaren runossa ihanaa Suometarta kosivat kuuheit, päivävyt ja pohjantähti. Samantapainen neidon ryöstö yläilmoihin kuin mordvalaisessa laulussa näyttää olevan Kantelettaren III kirjan 18 runon pohjana. Siinä näet kerrotaan, kuinka

„Marjukkainen, maire vaimo,
Kasvatti tyttäätä kuusi,
Viisi laitteli vihille,
Kuuennen kotihin heitti.

— — — — —
— — — — —

*mordvalat:
seulooth carobas*

Maaria varastettiin
Kaivotieltä kaapaistiin

Läksi emo etsimähän
Kaonnutta Maijuansa.

„Hoi mun Maiju tyttäreni,
Missä viivyt, tyttäreni,
Anna äänesi emolle,
Vastausta vanhimmalle“.

Maiju pilvistä pinahti,
Kajahutti kaaren päältä:
„En minä, emoni, pääse,
Päivät päästäni pitävi,
Hattarat hivuksistani,
Pilven poika polvistani“.

Kantelettaren III kirjassa on kolme runoa, joissa eri elinkeinoja edustavat miehet tarjoutuvat mieheksi neidolle, joka tyytymättömänä tarjottuun elantoon hylkää toisen toisensa perään, kunnes viimein suostuu yhteen. 77 runossa on neidon saajana leipämies, jonka pyyntöön

Tules, neitonen, minulle,
Leipämiehen puoliseksi!

neiti taiten vastaeli:

Jo tulen minä sinulle,
Sek' on suotu jotta luotu

Leipämiehelle minua.

Samoin eräässä viron runossa (Hurt, Wana kannel, II kogu n:ro 197) kosivat neitoa venemies, metsämies ja peltomies, jolle viimein neito vihdoinkin lähtee.

Tämmöinen »sulhonvalitsija» neito esiintyy myös seuraavassa mordvalaisessa runossa, joka muuten on huomattava taiteellisesti vaihtelevan runomittansa vuoksi: kertomuksessa on säe kahdeksantavuinen, mutta vuoropuhelussa seitsentavuinen, niinkuin näkyy suomalaisesta käännöksestäkin:

Istuihe venohon impi,
 Hopeaisehen venohon.
 Ottavi hopea-airot,
 Jäseniä jännittävi,
 Ajelevi airoin vettä,
 Vastavirtahan vetävi.
 Souti, souti ja huhuili,
 Voipuessa voihkaeli.
 Kenpä kuuli neidon kutsun,
 Kuka huomasi huhunnan?
 Poikanen kalalla kaunis,
 Verkkonsa virittelijä,
 Näki neidon, kutsun kuuli,
 Jotta huomasi huhunnan:

„Tyttö sorja Tushtanin,
 Mitä huudat, huhuat,
 Työstä tykös juoksutat?“
 — „Etsin miestä, sulhoa,
 Raukka puherattoa“. —
 „Minäpä sun miehesi,
 Minä puherattosi!“
 — „Millä syötät, juotat mun,
 Mikä valta, vara sun?“ —
 „Kolme aittaa kaloja,
 Mettä kolme korvoa.
 Mitä tahdot, sitä syöt,
 Mitä tahdot, sitä juot!“
 — „Kaloihin mun kadotat,
 Tapat ruotiin rumasti.
 Etpä sinä mieheni,
 Etkä puherattoni!“

Souti, souti ja huhuili,
 Voipuesa voihkaeli.
 Kenpä kuuli neidon kutsun,
 Kuka huomasi huhunnan?
 Nuori mies mehiläispuulla,
 Sepä kuuli neidon kutsun,
 Jotta huomasi huhunnan.

„Tyttö sorja Tushtanin,
 Mitä huudat, huhuat,
 Työstä tykös juoksutat?“
 — „Etsin miestä, sulhoa,

*cuponaal gebysu...
 boodyaal...
 ...*

Raukka puherattoa!“ —
 „Minäpä sun miehesi,
 Minä puherattosi!“
 — „Milläs syötät, juotat mun,
 Mikä valta, vara sun?“ —
 „Kolme aittaa hunajaa,
 Mettä kolme korvoa.
 Mitä tahdot, sitä syöt,
 Mitä tahdot, sitä juot!“
 — „Hunajaan mun hukutat,
 Tapat piinoin pistimiin,
 Etpä sinä mieheni,
 Etkä puherattoni!“

Souti, sousti ja huhuili,
 Voipuessa voihkaeli.
 Kenpä kuuli neidon kutsun,
 Kuka huomasi huhunnan?
 Kylvömies komea, nuori,
 Siemenen sirotteli,
 Sepä kuuli neidon kutsun,
 Sekä huomasi huhunnan.

„Tyttö sorja Tushtanin,
 Mitä huudat, huhuat,
 Työstä tyköös juoksutat?“
 — „Etsin miestä, sulhoa,
 Raukka puherattoa!“ —
 „Minäpä sun miehesi,
 Minä puherattosi!“
 — „Milläs syötät, juotat mun,
 Mikä valta, vara sun?“ —
 „Kolme aittaa eloa,
 Mettä kolme korvoa.
 Mitä tahdot, sitä syöt,
 Mitä tahdot, sitä juot!“
 — „Sinäpä se mieheni,
 Sinä puherattoni!“

Varsin merkillinen on mordvalainen runo oluen synnystä. Esitän sen tässä semmoisena kuin sen panin kirjaan Simbirskin läänin ersalaisilta.

Miss' on syntynyt humala,
 Valtakasvi kasvanunna?
 Tuolla Volgan tuolla puolla,

Sura virran viertehellä,
Notkossa noroperässä,
Pajuniitussa pahassa.
Siellä kasvoi kaunihiksi,
Pajun ympäri yleni.
Päidaksi pajulle kasvoi,
Virvet kaulavitjasiksi,
Kukat kultanappisiksi,
Lehdet soljiksi somiksi,
Heloiksi hopeisiksi.

Nousipa puhurin puuska,
Tuli tuuli, kauas kantoi,
Vainion rajavakohon,
Suuren tien on tienohille.
Ersan poika pellollansa,
Vainiolla mies varakas
Olutta osaelevi,
Tehojuomoa tekevi.
Virkkoi viljalle humala:
„Suostu, vilja, suo sovinto,
Yhdy, vilja, ystäväksi!“
Vilja varsin vastaeli:
„Mie vilja, väkevä vilja,
Syöttäjä, syämmen voima!“
— „Mie humala, karvas kasvi,
Päihyttävä pään vihava!
Sopuisat sotahan saamme,
Riiattomat riitasille,
Lauluttomat laulatamme,
Tanssittomat tanssitamme!“

(Suom.-ugril. seuran Aikakausk. IX, 33 laulu (moro))

Todellakin hämmästyttäviä vertailukohtia tarjoovat vastaavat suomalaiset runot, melkeinpä tekisi mieli sanoa mordvalaista runoa suomalaisten toisinnoksi. *) Niinpä Kantelettaren I kirjan 110 runon mukaan:

Humala, Remusen poika
Piennä maahan pistettiin.

*) Tätä yhtäläisyyttä huomautti jo Ahlqvist (Suomi 1857, s. 10). — Oletusta, että mordvan ja suomen runo olisivat vanhaa yhteisperua, näyttää kuitenkin vastustavan se seikka, että humalan ja oluen nimitykset ovat sekä mordvalaisilla että suomalaisilla vierailta kansoilta myöhemmin lainatut, edellisillä turkkilaiskansoilta (ja venäläisiltä), jälkimmäisillä germaaneilta ja liettualaisilta.

Pongemus humala

Nousi puuhun pienoisehen,
 Kohti latvoa kohosi.
 Niin huhui humala puusta,
 Ohra pellon penkereltä:
 „Milloin yhtehen yhymme,
 Konsa toinen toisihimme?“

— — — — —
 Tuosta kohta koolle saivat,
 Ja tulivat toisihinsa.

Tianen pani sitten oluen, joka

Hurskahat ilottelevi,
 Hullut tappeloittelevi.

Loihdulla on, kuten tunnettu, varsin tärkeä sija meidän eepillisessä runoudessamme. Siitä syystä onkin Kalevala ulkomaisilta tutkijoilta saanut »loihtu-eeoksen» nimen, ja Comparetti (niinkuin jo muut ennen häntä) ennen mainitussa teoksessaan pitääkin loihturnoja kaikkein alkuperäisimpinä, joista sitten myyttillis-epilliset ovat kehittyneet. Toiselta puolen on meillä viime aikoina ruvettu tämän mielipiteen oikeutta epäilemään, pääasiallisesti sillä perustuksella, että virolaisilla, joilta kuitenkin on saatu niin äärettömän runsas saalis eepillisiä runoja, ei ole ensinkään runomuotoisia loihtuja.

Voimmekohan mordvalaiselta taholta saada mitään valaistusta tähän hämärään kysymykseen?

Mordvalaisilla kyllä tavataan runsaasti loihtuja, joilla tauteja karkoitetaan tai koetetaan estää, mutta ne ovat suorasanaisia, eivätkä juuri ole suomalaisten loihtujen kaltaisia sisällykseltäänkään: suuri osa niistä kuuluu samaan ryhmään kuin votjakkien, tsheremissien ja tshuvassien loihdut, jotka ovat toistensa kaltaisia kuin kaksi marjaa ja joilla nähtävästi on yhteinen alkulähde, mikä se sitten lieneekään. Äskettäin on kuitenkin eräs mordvalainen talonpoika Suomalais-ugrilaiselle seuralle lähettänyt muutamia loihtuja ja rukouksia, joita täytyy sanoa runomuotoisiksi, joskaan runomitta ei ole niin säännöllinen kuin mordvalaisissa lauluissa. Kaikki ne runomitataan lähentelevät vanhaa kahdeksantavuisista säkeistä kokoonpantua runoa. Yhtäläisyys näiden mordvalaisten ja suomalaisten loihtujen välillä tosin ei sisällykseen nähden ole kovin suuri, mutta eräs rukous metsän haltijalle, jolta pyydetään hyvää hedelmäsaalista, on sen sijaan hyvin niiden pyyntirukousten kaltainen, jotka Lönnrot on ottanut »Suomen kansan

muinaisiin loitsurunoihin». Seuraavassa käännöksessä on runomittaa sen verran muuteltu, että paikoittain tavattavat seitsentavuiset säkeet on säännöllistetty kahdeksantavuisiksi.

Metsän Pavas *) mun isoni,
 Metsän haltia emoni,
 Nytpä huomenna hyvänä,
 Koittechessa kultaisessa
 Tuumin luoksesi tuloa.
 Metsän Pavas mun isoni,
 Metsän haltia emoni.
 Metsän puiden merkitsijä,
 Metsän lehtien lukija,
 Polkuteiden tietelijä,
 Onnen polkua poleta,
 Lykyn tietä lykkäele,
 Kävijöistä metsän kaitse,
 Varjele väestä velhon,
 Anna huomio hyväinen,
 Sillilleni silmävoima,
 Korvilleni kuulovoima,
 Metsän korvin kuullakseni,
 Pellon silmin nähdäkseni,
 Siivelliset silmin nähdä,
 Korvin kuulla maan matajat.
 Suo omenat, suo humalat,
 Näytä paikat pähkinöiden,
 Parahat hedelmäpaikat,
 Astiamme täysin täytä.
 Suo väki, sanat väkevät,
 Kontiona metsä mennä,
 Mettisenä mehuinen pelto.
 Hyvä jälki on hyvällä,
 Lahjan suon sileän silkin,
 Uhrin annan valkohanhien.

*Sarkkunen
 Heikki Kaban*

Kaiketi runomittaisia loihtuja ja rukouksia vielä tavataan mordvalaisilta enemmänkin, mutta jo nämätkin vähäiset näytteet kehottavat varovaisuuteen pääteltäessä suomalaista loihturunoutta kovin myöhäsyntyiseksi.

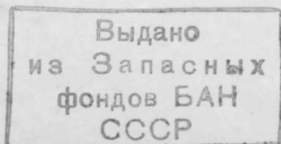
*) = jumala, haltia.

Oli aika, jolloin tutkimus jo varmuudella luuli löytäneensä Suomen kansan kehdon, toisin sanoin suomalais-ugrialaisten kansain alkukodin. Nykyään näyttää tämän varmuuden ylläpitäminen jääneen runoilijan erikoistehtäväksi. Saatamme kuitenkin toivoa, että yhä jatkuva tutkimus on vielä nostava sitä verhoa, joka kansamme kehtoa peittää, mutta tuskinpa koskaan saamme tietää, mitä lauluja sen vieressä laulettiin. Jos suomalais-ugrilaisilla jo siihen äärettömän kaukaiseen aikaan, jolloin vielä olivat yhtenä kansana tai ainakin likeisessä keskinäisessä yhteydessä, oli runoutta, mahtoi sen muodollisena perustana olla kerto, jota yleiseen tavataan suomen suvun runoudessa, missä ei vieras vaikutus ole kokonaan siihen leimaansa lyönyt; ei mielestäni myöskään sovi kieltää sitä mahdollisuutta, että alkusoinnun juuret ulottuvat tuohon hämärään muinaisuuteen. Varsinaista säännöllistä runomittaa emme voi olettaa heillä olleen, — niinkuin sitä ei näytä olleen esim. germaanisillakaan kansoilla niiden yhteis-aikana. Kuten edellä olemme nähneet, on suomalainen säännöllinen runomuoto kuitenkin paljoa vanhempaa alkuperää kuin ennen on oletettu tai voitu todistaa. Se oli olemassa jo vähintään pari tuhatta vuotta sitte aikana, jolloin esi-isäimme kotomaana vielä olivat Venäjän tasangot ja, mikäli voimme nähdä, on se syntynyt ja kehittynyt omintakeisesti suomalaisella pohjalla.

H. Paasonen.

Muistutus. Kaikki tässä kirjoituksessa esiintyvät runomittaiset käännökset ovat ylioppilas *Otto Mannisen* tekemiä.

1-1

II 5578K